

1

El diari «El Matí» va aparèixer, a Barcelona, el dia 24 de maig de 1929. El darrer número va ser distribuït el 18 de juliol de 1936. Poc més de set anys d'una vida plena de dificultats. Així i tot, el diari va fer forat. D'una certa manera, és clar.

Cal tenir present que no va ser fundat per un grup de persones que portessin un propòsit polític. Ni tampoc per un grup homogeni d'intellectuals, d'escriptors o de periodistes. Ni amb cap propòsit lucratiu. Va néixer en una conversa, en la qual només es va parlar de publicar un diari catòlic. Independent i *up to date*, però catòlic.¹

Sense un programa gaire precís, s'hi van aplegar uns quants escriptors aleshores ben coneguts, i d'altres que tot just començaven a ser-ho o que eren —érem— pràcticament inèdits. Si bé la propaganda per subscriure el capital necessari i per tenir subscriptors va ser portada amb una gran bona fe, quan els catòlics de procedències diverses s'hi apuntaven encara no podien saber —perquè, ben bé, no ho sabia ningú— com seria el diari. Això, unit a les transformacions que aviat es van produir en el país, va crear molts problemes que més endavant van deixar senyals greus en les orientacions del diari. Sovint, aquests fets no són tinguts gaire presents en parlar de les tendències que avui li solen ser globalment atribuïdes.

No seria prou exacte dir que la idea inicial dels fundadors va ser la de plantejar un catolicisme explícitament renovador. Anys després, en Capdevila deia que havien pensat en un diari «ben de la terra i de l'Evangeli» i que, com a tal, «havia de refusar aquelles formes de pietat forastera i d'ètica dubtosa que al regne d'Aragó ja tingueren mala acollida quan els Reis Catòlics van imposar-hi el Sant Ofici». Era rebutjat l'«integrisme» que havia predominat en etapes no pas llunyanes. Una nota «liminar» en la qual era manifestada «aquella alegre independència, aquella llibertat d'esperit amb què ens posàvem a la tasca periodística» va ser confiada a la «ploma gentil» del doctor Carles Cardó.²

En Capdevila deia també que el diari es proposava de seguir «el camí que ja venia prou definit per autoritats de la Catalunya religiosa» d'aquella hora. I esmentava en pri-

mer terme la de les pastorals de Torras i Bages. També les del pare Miquel d'Esplugues, del pare Ignasi Casanovas, de mossèn Frederic Clascar, del doctor Lluís Carreras. A la vegada —i en l'èmfasi que hi posava hi havia un senyal de la mena de renovació que havia cercat—, assenyalava el propòsit de «l'estudi de les qüestions socials pres com un deure cristià» en la relació amb el qual, deia, tot allò que havia estat fet fins aleshores, aquí i a fora, «era ben poca cosa pel que calia».³

Hi havia també el desig d'acreditar intel·lectualment les posicions cristianes del país. De fer un diari que interessés el gran públic, però que, alhora, pogués atreure la gent culta. En un mot, un bon diari.

En Capdevila, més que seguir un corrent, el presentia. Tot allò que després hem anomenat «cristianisme obert», tot just si havia començat a apuntar. El diari, fos com fos, n'obria els camins per a establir un lligam amb allò que a Europa havia estat iniciat, publicava cada setmana un article de dom Sturzo, el creador del Partit Popular italià, exiliat pel feixisme. També s'havia parlat de fer-hi col·laborar G. K. Chesterton. Volíem aconseguir una diferència de to amb la premsa catòlica del país. Però ens ho havíem de fer sols.

Ho destaco perquè, avui, són molts els qui s'imaginen que «El Matí» havia nascut a remolc, diríem, del nou pensament catòlic francès. I no va anar pas així. Cal tenir present que Maritain, per exemple, havia mantingut lligams amb l'Action Française fins al 1927. Que els seus contactes amb l'aleshores jove Emmanuel Mounier van ser si fa no fa contemporanis de la fundació del diari. I que la *Lettre sur l'indépendance*, en la qual proposava unes posicions, diríem, d'«esquerra», va aparèixer en 1935. Aquell mateix any van ser publicades —originàriament en castellà—, unes conferències que havia donat no feia gaire a Santander, en les quals hi ha la primera forma del seu llibre posterior *Humanisme intégral*. No ens van pas passar per alt, i jo mateix hi dedicava un article. Però això passava en començar el 1936 —el dia de cap d'any—, és a dir, quan el diari feia més de sis anys que sortia. I quan, amb en Pau Romeva, ja havíem entrat en contacte amb Mounier i jo era, de fresc, corresponal d'«Esprit». Si el diari hagués durat més, n'hauria estat més influït. A això anàvem. Però ja només va durar mig any...

Tot això és important. Però, per situar avui totes aquestes coses, és indispensable tenir

3. J. M. CAPDEVILA, *op. cit.*

1. Josep Maria CAPDEVILA, *Del retorn a casa* (Barcelona, Editorial Pòrtic, 1971), ps. 57 i ss.

2. Reproduïda a J. TORRENT I R. TÀSIS *Història de la premsa catalana* (Barcelona, Editorial Bruguera, 1966).

presentats molts d'altres antecedents sobre la situació del pensament del país i sobre els fets que s'hi van produir. Només així quedarà ben clar que, en 1929, havíem hagut de començar amb el poc que hi havia.

2.

Hi ha encara un altre aspecte important que avui no és tingut gaire present. Ha estat molt repetit que l'equip del diari, el que en 1929 voltava en Josep Maria Capdevila —i algú ha dit que era «un dels equips intel·lectuals més impressionants que ara i adés s'hagin pogut seleccionar»⁴, era format pel doctor Carles Cardó, en Josep Maria Junoy i en Joan B. Solervicens. Però sol ser oblidat que, en el curs de 1931 —és a dir, quan s'havia iniciat l'etapa més operativa del diari—, del grup només en quedava en Capdevila. El fet és important. Cal recordar que hi havien quedat uns altres homes que eren al diari des del primer dia i que s'havien sentit identificats amb els camins que en Capdevila s'havia proposat de seguir. D'entre ells, en Pau Romeva és poc o molt conegut per unes actuacions públiques posteriors. D'en Manuel Pugès, en canvi, hi ha ben poca gent que en tingui notícia, tot i la gran importància que va tenir en la vida d'«El Matí».

I, encara, hi ha un altre fet que són molts els qui l'ignoren. I és que, en els darrers dies d'agost de 1934, el qui va haver de sortir del diari va ser en Capdevila. Ell no en va dir mai res. I el diari —sembla impossible!— tampoc...⁵

En tornaré a parlar. Deia que, en aquell pas del 1930 al 1931, s'havia iniciat l'etapa més operativa del diari. Crec que hi ha fets que ho justifiquen.

N'és un, i molt important, la manera com el diari va concretar l'actitud enfront dels problemes socials. La «Pàgina del treball», encapçalada molt sovint per un article —un estudi teòric—, d'en Capdevila, contenia una informació de primera mà, molt objectiva i molt oberta. Feien la feina uns quants homes joves —destacaria en Pere Vinyoles i Vivet— que en Capdevila havia anat formant i que anaven a trobar directament els executius i els patrons de les empreses on els conflictes es produïen, i igualment els obrers, els elements sindicals i, si calia, els dirigents de la C.N.T. o del color que fossin. D'antuvi, eren rebuts amb una certa malifiança. Però, aviat, l'objectivitat amb què publicaven al diari allò que els era dit els va obrir totes les portes, i els va donar —a ells i al diari—,

4. *Ibid.*, Pròleg de Fermí VERGÉS.

5. Maurici SERRAHIMA, *Josep Maria Capdevila*. Assaig biogràfic. (Barcelona 1974) Editorial Barcino. Col·lecció "La Revista".

un prestigi dintre d'aquell món. En aquella etapa, «El Matí» va arribar a ser, en aquestes matèries, el diari més ben informat del país.

Del forat que això feia, n'hi ha una prova. Cap a la tardor del 1931, l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera va organitzar un cicle de conferències sobre temes d'educació, del qual es va parlar molt perquè hi van prendre part homes de totes les tendències: Joaquim Maurín, Rovira i Virgili, Angel Samblancat, Ferran Valls i Taberner, Josep Xirau, Joan Peiró, i encara d'altres. Bé, doncs: l'entitat organitzadora va considerar que «El Matí» representava una tendència nova i important, i li va demanar un nom. En Capdevila em va designar a mi. Temo que, inexpert a parlar en públic —era la segona vegada que ho feia—, vaig voler dir masses coses i no vaig estar prou afortunat. Però tant se val. El que compta és el convit, en tant que reconeixement del pes que el diari tenia en aquella hora.

Un altre fet que ho demostra —i que, alhora, destaca el pes personal d'en Capdevila—, és que en el congrés internacional de la premsa catòlica celebrat aleshores a Brussel·les, en Capdevila va ser nomenat —amb una contrarietat prou explicable per la banda de l'Herrera i dels seus—, representant de la premsa catòlica espanyola en el comitè central. Cal dir, però, que poc donat com era a res que pogués semblar una ostentació vanitosa, en Capdevila va exagerar la nota de la discreció i no en va treure, aquí, tot el partit que hauria convingut.

Cap a l'estiu del 1933, les coses es van començar a embolicar. El pes dels esdeveniments públics va inclinar uns quants accionistes importants del diari —i alguns homes entre els qui el feien— a voler atenuar allò que l'equip director havia aconseguit. Veien el «diari catòlic» d'una altra manera, i el volien portar cap al to de la campanya de les «dretes» sobrevingudes. Això —unit a unes finances no gaire brillants en l'empresa— va produir una lluita aferrissada que ens va fer patir molt, a tots nosaltres, i a en Capdevila.

Per entendre-la, no n'hi hauria prou amb contar unes quantes interioritats, de vegades prou sòrdides.⁶ L'origen era sobretot en l'evolució que en temps anteriors havia tingut a Catalunya el pensament cristià.

3.

Entre els noms que en Capdevila esmentava com a «autoritats de la Catalunya religiosa», n'hi ha que, destacats i tot, avui no poden ser vistos com a precursors d'un «cristianisme obert». Si volem saber d'on els venia el

6. *Ibid.*

pes que aleshores van tenir, hem de mirar més enrera.⁷

Ha estat massa oblidat que, en el curs del segle XIX, una gran part de la clerecia catalana —i, encara més, de la sobrevinguda— va viure incorporada a les tendències «integrastes». El fet era aleshores general a la resta de la península —tant o més que aquí—, i fins en altres terres. Balmes ho havia combatut. Anys després, i coincidint amb els avenços de la Renaixença, van començar a sonar algunes veus noves, encara imprecises. Però topaven amb aquella intransigència «integrasta», que no s'aturava ni tan sols davant l'autoritat del Papa, aleshores Lleó XIII. En va haver de patir molt el bisbe Urquinaona, i també el bisbe Morgades. A casa meua eren contraris a l'«integrisme», i el meu pare m'ho havia contat.

Si fa no fa per aquelles dates, el moviment de la Renaixença havia començat a introduir a Catalunya els corrents del pensament contemporani. A partir dels anys vuitanta anava apareixent a «L'Avenç», i barrejada amb un corrent anticlerical, la revelació —feta sovint per referències— d'uns quants noms que havien aconseguit un prestigi a Europa, com és ara Renan, Zola, Ibsen i, més tard, Nietzsche. Aleshores, la part de la clerecia catalana que, lligada amb la Renaixença, s'anava separant de les tendències «integrastes» es va trobar entre espasa i paret. El més mínim acostament a qualsevol aspecte d'aquelles ideologies noves produïa el contraatac virulent dels integrastes. Un fet anàleg es produïa enfront de les noves tendències polítiques —fins les més pacífiques— que anaven apareixent. I tot això influïa els criteris d'una part important de la burgesia. Fins en matèria de moral i d'art!⁸ El temor a les envestides de l'«integrisme» feia tímids els criteris de molts catòlics de bona fe. No pretenc fer, ara, un estudi seriós d'aquella situació. Només vull dir que feia explicable que, fins entre els catòlics de tendències més obertes, fos admesa la condemna sense discriminació d'aquelles novetats —en general prou heterodoxes—, que anaven apareixent dins el sector, ple d'impuls, però alhora un bon xic catòtic, que solem anomenar globalment el «modernisme» català.⁹

Quan Eduard Valentí parla, en un dels

7. Vegeu, sobretot, J. MASSOT I MUNTANER, *Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània* (Abadia de Montserrat 1973) i *L'Església catalana en el segle XX* (Barcelona, Curial, 1975). També altres obres que seran esmentades més avall.

8. Eduard VALENTÍ, *El primer modernisme literari català* (Barcelona, Ariel, 1973), ps. 293 i ss.

9. Aquest «modernisme» no ha de ser confós amb el «modernisme» religiós que, anys després, va ser condemnat pel Pius X.

llibres —malauradament, pòstum—¹⁰ de com entrava en el joc l'home destacat que va ser Torras i Bages i assenyalava amb lucidesa diversos equívocs en els quals incorria en la polèmica, potser no té prou present la situació que per al futur bisbe produïa la necessitat d'enfrontar-se, a la vegada, a l'«integrisme». Bé calia que defensés l'ortodòxia en d'altres fronts on la veia atacada, si volia sentir-se fort a l'hora d'imposar-la als integrastes en l'aspecte del pes de l'autoritat eclesiàstica, que ells, de fet, combatien.

Tot passant, subratllo un petit detall. Quan Valentí posa reserves al pes filosòfic de *La Tradició Catalana* i la pren com si fos l'obra essencial de Torras i Bages, li retreu el to-misme amanerat de l'època. En canvi, quan en Capdevila assenyalava Torras com a possible guaiador, només parla de les Pastoral, en les quals veu «aquell pensament al nu, d'una franquesa familiar una mica rude i, ensem, d'una elevació agustiniana...».¹¹

Bé: sigui com sigui, no sembla pas dubtós que, si bé el pensament cristià s'havia quedat una mica endarrerit a Catalunya si el comparem amb el que renaixia a Europa, la lluita interna amb l'integrisme ho feia explicable. No oblidem amb quina violència, en 1888, Sardà i Salvany estigmatitzava l'obra del doctor Torras *El clero en la vida social moderna*.¹² Ni tampoc que, encara en 1907, va dirigir una forta campanya «integrasta» contra la Solidaritat. Ni que, en 1936, el doctor Cardó s'havia de tornar a oposar a les tendències integrastes, la vigència de les quals en uns certs sectors havia iniciat, en el temps de la Dictadura, una resurrecció que, anys després, va esdevenir prou sorollosa.

No oblidem, doncs, que aquesta va ser la gran lluita de Torras i Bages. Ho subratllava, anys després, el pare Casanovas.¹³ No em proposo ara de trencar cap llança per defensar el que poguessin ser els ideals polítics del doctor Torras. Crec que en Valentí tenia raó quan veia en ell una capacitat i fins una certa voluntat d'aquesta mena. Però quan va dir que «...la preocupació fonamental de Torras (era) mantenir la Societat sota l'obediència de l'Església»,¹⁴ no va tenir prou present aquell combat en dos fronts que Torras i Bages va haver de suportar. Ni els resultats efi-

10. Eduard VALENTÍ, *Els clàssics i la literatura catalana moderna* (Barcelona, Curial, 1972). Vegeu, sobretot, ps. 152 i ss. També Joan LLUIS MARFANY, *Aspectes del modernisme* (Barcelona, Curial, 1975). Sobretot, p. 18 i ss.

11. J. M. CAPDEVILA, *Eugeni D'Ors. Etapa barcelonina* (Barcelona, Barcino, "Publicacions de La Revista", 1965) pàg. 50.

12. Josep BENET, *El doctor Torras i Bages en el marc del seu temps* (Barcelona, Estela, Col. "El món avui", 1968), ps. 46-47.

13. *Ibid.*, p. 48.

14. E. VALENTÍ, *Els clàssics...*, p. 169.

cacíssims que va aconseguir enfront de l'«integritisme». Ni el començament d'obertura —a la seva manera, és clar— que hi ha inclòs en el fet que es posés al costat de les aspiracions de Catalunya. Que, aleshores, es sentís molt a la vora de Prat de la Riba, no ens pot pas sorprendre!

4.

Per aquí entrem en una nova etapa de la vida cultural catalana. I, alhora, del pensament cristià del país. El conjunt ric i ple de vida però heterogeni i sovint incoherent que havien produït les diverses tendències que per comoditat unim sota el nom de «modernisme» va rebre, entrada la primera desena d'aquest segle, un cop molt fort. La intervenció, diríem, «estatal» promoguda per Prat de la Riba va produir allò que, també globalment, anomenem el «noucentisme». Hi persistien diversos corrents que havien nascut en l'etapa anterior. Per exemple, la reacció positiva —tan diferent de la que va tenir la generació castellana del 98— enfront del daltabaix colonial. I l'arrencada —suggerida, feia anys, per Valentí Almirall— d'una actuació encaminada a fer presents les aspiracions catalanes en el món de la política espanyola. També, en un altre aspecte, l'aspiració —que havia pres una primera forma en el grup de «L'Avenç»— a posar ordre en l'anarquia lingüística. I la tendència a la «dedicació plena» i a la «feina ben fetada», vigent feia temps en força casos personals —i entre elements notoris del «modernisme»— i que la creació de l'Institut d'Estudis Catalans va recollir i normalitzar.

Som molt lluny d'haver aclarit a fons aquells nous fets i d'haver-ne destriat del tot les causes i els efectes. Que, en una bona part, si més no, van ser obra de l'actuació de govern de Prat de la Riba, és prou evident. I no em sembla pas mal enfocada la indicació d'en Valentí, quan atribuïa a Torras i Bages una simpatia per aquella intervenció de Prat en el món de la cultura del país. En va venir també influït, més o menys indirectament, el pensament catòlic. Però, abans de parlar-ne, em cal fer referència a com, entremig, havien aparegut la figura i la influència de Joan Maragall.

Amb molta raó, en Valentí el considera «el més important dels modernistes catalans, al qual és deguda la definitiva integració en la cultura general d'allò que, fins en els moments més exaltats i catòtics... tenia de fèrtil i vitalitzador aquell moviment».¹⁵ Però cal tenir

alhora present —i no és pas que en Valentí ho oblidí—, fins a quin punt en Maragall era sòlidament cristià. Tinc per plenament justificat d'atribuir-li «el paper de precursor, d'home obert a unes inquietuds gairebé ignorades entre els cristians del seu temps».¹⁶ I considero ben justificat d'afirmar que «si Maragall no s'hagués trobat tan sol, amb el dubte i la incertesa que això li havia de causar; si hagués tingut al seu costat un petit equip de seguidors i companys, segurament s'hauria atrevit a endinsar-se més enllà pel camí que marcava amb *L'església cremada*, com abans amb *La ciutat del perdó*, i llavors qui sap si hauria arribat a comptar entre els homes que més han influït en el modern pensament social d'Europa...».¹⁷

No podem oblidar que Prat de la Riba no li va publicar *La ciutat del perdó*. Ni que Torras i Bages no va comentar —que sapiguem, ni en públic ni en cap carta particular— *L'església cremada*. Sabem, això sí, que mossèn Frederic Clascar i el pare Ignasi Casanovas van admirar aquell article. I que, així i tot, es van prestar a fer-hi uns petits retocs. Sembla lícit, això sí, de suposar que ho fessin per «esporgar l'article de tot allò que podria fer-lo vulnerable als atacs dels guaites integristes, tan amatents i tan poderosos en l'època».¹⁸

Sigui com sigui, cada dia tinc per més evident que Maragall va ser —encara que en el seu temps i en temps molt posteriors hi hagi hagut qui no se n'ha adonat— el precursor entre nosaltres dels enfocaments cristians moderns. Queda ben entès que «precursor» no vol dir «creador», ni tan sols «fundador». Així i tot, en aquells qui sempre el van admirar i en els qui, més tard, ens vam formar en contacte amb la seva obra —i vull fer constar que jo ho vaig heretar del meu pare—, Maragall va deixar un rastre d'obertura i d'amplitud en el creure que tinc per inconfusibles. Però, alhora, també és innegable que els experts en ciències teològiques i eclesiològiques de l'aleshores nova generació, i fins els qui més l'admiraven —com és ara mossèn Clascar, o el pare Casanovas, o el pare Miquel d'Esplugues—, se sentien tímids quan venia l'hora de judicar-ne l'ortodòxia. En els temps d'«El Matí», això passava sovint. Encara avui n'hi ha que vacillen.

Més o menys lligat amb el que he dit, tampoc no hem d'oblidar —valgui el que valgui— com els nuclis essencials de la primera etapa «noucentista» van ser, en diversos aspectes i amb més o menys tacte, més aviat

16. J. BENET, *Maragall i la setmana tràgica* (Barcelona, Edicions 62, Col·lecció "A l'abast", 1963. 1968 €), ps. 214-215.

17. *Ibid.*

18. *Ibid.*, p. 207.

15. E. VALENTÍ, *El primer modernismo...*, p. 195.

antimaragallians. El fet forma part d'un conjunt d'aspectes que caldria tocar amb més amplitud.

Segui com sigui, entrada la segona desena del segle, s'havia produït una girada en els sectors més «il·lustrats» del catolicisme militant, amb la fundació, pel doctor Torras de la Lliga Espiritual i, sobretot, amb la celebració, en 1915, del I Congrés Litúrgic a Montserrat. Va ser la primera manifestació pública d'una generació nova de sacerdots i de religiosos que, més o menys superada la lluita abassegadora contra l'intègrisme, i en la línia del moviment general del catalanisme, es proposaven de posar la mentalitat cristiana del país al nivell dels moviments culturals d'aquells temps. Alhora, no hem d'oblidar que, l'any següent, moria el bisbe Torras i Bages. Ho dic perquè és important que aquella generació es trobés tot seguit mancada, al nivell de l'episcopat, del prestigi d'una autoritat doctrinal reconeguda, al qual havien viscut acostumats fins aleshores. Crec que aquest fet va marcar més del que solem suposar la que potser podríem anomenar «generació noucentista» de l'alta clerecia del país.

No hi mancaven noms importants. A més del pare Miquel d'Esplugues, del pare Ignasi Casanovas, de mossèn Frederic Clascar i del doctor Lluís Carreras —que en Capdevila havia esmentat, amb el doctor Torras, com a «autoritats de la Catalunya religiosa»—, podríem parlar del pare Bonaventura Ubach, del doctor Carles Cardó, de mossèn Eudald Serra, del canonge Josep Maria Llovera, i dels teòlegs doctor Joan B. Manyà i pare Bartomeu Xiberta. I d'altres, encara. Però el que no hem d'oblidar és que cap d'ells no va ser bisbe! Fins a l'aparició, a un nivell de prestigi, del cardenal Vidal i Barraquer —i encara, més en l'acció que no en el pensament—, van passar uns quants anys.

Un desplegament més normal i més llarg d'aquesta etapa —amb possibles accessos a la jerarquia—, no sabem on ens hauria pogut portar. Convé indicar, tot passant, que els tractadistes catòlics seglars eren aleshores escassos; un altre fet que calia superar. I també que, en termes generals, els capdavaners catòlics del moment no es van dedicar gaire a l'estudi dels problemes socials ni a arribar al poble treballador. Van ser ben pocs els qui van posar atenció, en 1917, a l'exili del pare Palau, fundador de l'Acció Social Popular. Feien, això sí, una feina considerable en d'altres aspectes, com és ara els de la litúrgia i els de la pietat, i en el de la divulgació dels textos bíblics. Però, mentrestant, es produïa en el país una etapa de gran agitació política —les campanyes per l'autonomia— i una gravíssima agitació social. Tot va quedar clos, el setembre de 1923, per la vinguda de la Dictadura.

5.

En els sis anys llargs que van del setembre de 1923 al gener de 1930 es van congregar moltes menes de possibilitats. L'acció —per ella mateixa, i en el que té d'ajustadora del pensament a la realitat— havia quedat quasi paralitzada. En canvi, persistia una considerable activitat cultural i intel·lectual. Qui sap si és en aquest desequilibri on hi ha una de les causes d'una certa immobilització posterior en unes actituds que hauria calgut revisar. Semblava com si calgués veure-hi uns bastions per a la defensa d'un passat pròxim que, vist des de la inacció, potser apareixia més bo que no havia estat.

En el ram de la cultura, els primers anys del parentesi van resultar molt fecunds. En 1924, dues iniciatives cabdals: la Fundació Bernat Metge i «Els Nostres Clàssics». Paral·lelament, la *Bíblia* de Montserrat i la de la Fundació Bíblica Catalana es posaven en camí. De la versió que el Foment de Pietat Catalana feia dels Evangelis, n'eren venuts, en pocs anys, cent mil exemplars. Alhora, una forta rebrotada de les edicions en català, i una nova etapa en la crítica. I també l'acabament de la «generació sense novella». Van aparèixer revistes importants; en 1924, la «Revista de Catalunya», de Rovira i Virgili, i, més endavant, «La Nova Revista» de Josep Maria Junoy. Situades dins el corrent directe del pensament cristià, apareixen en 1925 «Crítèrion», la revista de filosofia orientada pel pare Miquel d'Esplugues i, sobretot —si més no, pel lligam que té amb el meu tema—, «La Paraula Cristiana», fundada pel doctor Cardó i dirigida uns quants anys per en Josep Maria Capdevila.

Sovint ha estat vist, en aquesta darrera, una mena d'antecedent d'«El Matí.» Hi pot haver raons per suposar-ho. Però jo diria que un estudi seriós hi faria visibles, sobretot, els antecedents d'aquella incertitud en els criteris sobre el que hauria de ser un cristianisme «obert», que després va contribuir a la crisi del diari. Els que hi eren exposats no eren pas sempre, ni de bon tros, coincidents. És clar que el fet és més explicable en una revista que en un diari, adreçat a un públic molt més nombrós. I encara més quan el diari va haver de viure una etapa d'un confusió sionisme cada cop més accentuat, en l'ordre polític i en l'ordre social.

Per completar el que em cal dir, he de fer esment d'uns altres elements importants. Les creacions d'entitats destinades a la cultura, com l'Ateneu Polytechnicum, o com les escoles on era plantejada una pedagogia dins de les tendències noves. També els Minyons de Muntanya, dintre de la mateixa línia. Alhora, dins de l'ambient més estrictament catòlic, va aparèixer un moviment que va pren-

dre molta volada en tots els estaments: l'Obra dels Exercicis Parroquials, del pare Francesc de P. Vallet.

No portava cap intenció política. Això sí; com un fet normal, hi era utilitzada la llengua catalana. L'oratori encesa del fundador i la preocupació pels fets socials —sincera, si bé sense formulacions precises—, hi van atreure molta gent de tots els nivells i van donar a l'obra un impuls molt considerable. Cal dir que, en tractar-se de la fundació d'«El Matí» «...el pare Vallet, de moment, hi fou refractari. Però, després d'una conversa —ho diu en Capdevila— tinguda a casa, ens afavorí tant com pogué».¹⁹ De fet, d'allí va sortir una bona part dels accionistes més importants del diari. Cal tenir present, però, que hi va aparèixer aviat un confusionisme ideològic, accentuat per la política religiosa de la República. I també per la crisi que va passar l'Obra, que va produir una forta disminució de l'abast popular que havia tingut i la girada del fundador cap a un inesperat neointegrisme. Vet aquí, doncs, uns altres aspectes indispensables per comprendre la història del diari.

Tot això que he contat, i moltes altres coses, han de contribuir a explicar una mena d'aturament que en els anys de la Dictadura s'havia produït —com s'havia produït en d'altres tendències—, en l'evolució del pensament cristià, sobretot en l'aspecte social. Hi va haver bisbes que, encapçalats pel cardenal Vidal i Barraquer, es van batre coratjosament enfront dels atacs a la llengua i a tot el que representava en l'Església catalana. Però no hi ha haver qui preconitzés doctrines que poguessin portar a una àmplia obertura cristiana. Predominava en l'ambient l'esforç per una culturalització. I també aquell sentit defensiu que deia. I, així, aquell excel·lent equip de clergues representatius del qual he parlat no es va moure gaire d'on era; vull dir —ni que les formulessin amb un major encert o fins amb més audàcia—, de les doctrines que havia predicat, ja començava a fer anys, el bisbe Torras i Bages. De fet, en molts dels qui van sobreviure —i deixant de banda els qui, més o menys, van capitular—, aquesta actitud va durar fins ben passada la guerra civil.

Aquella mena de proclamació del doctor Torras i Bages com a mestre permanent i indiscutible es va convertir en un obstacle —i molt notòriament en els anys que apareixia «El Matí»— per a l'evolució del pensament cristià del país. En Josep Benet n'ha donat una idea prou clara: «... Aquella exaltació desmesurada, especialment durant els anys trenta, en no ser compensada per l'existència d'un treball crític seriós que situés l'obra del doctor Torras, com calia, en el marc del seu temps, resultà en definitiva greument noci-

19. J. M. CAPDEVILA, *Del retorn...*, p. 61.

va...» I també: «... Així, doncs, s'esdevingué que, mentre en el món tenien lloc els fets esmentats» (es refereix, sobretot, al comunisme, el feixisme i el nazisme), «que, naturalment, repercutien intensament en la vida de Catalunya, fins a arrossegar-nos a la guerra i revolució de 1936, la majoria de les personalitats eclesiaístiques i dels dirigents catòlics catalans coneguts com a oberts i avançats a l'època, en lloc d'examinar objectivament la problemàtica dels temps en què vivien, continuaren essent mers glossadors i propagandistes superficials dels escrits del doctor Torras, repetint incansablement algunes de les seves frases —o frases que li eren atribuïdes—, [i] oblidant totalment que els problemes vius amb què el bisbe de Vic hagué d'enfrontar-se en el seu temps havien estat situats en un context molt diferent del que existia durant els anys vint i trenta d'aquest segle...»²⁰ Sigui el que sigui el parer que cadascú pugui tenir format sobre l'obra de Torras i Bages, no crec que les afirmacions d'en Josep Benet puguin ser, avui, posades en dubte.

6.

L'aparició d'«El Matí» va ser, per damunt de tot, obra d'en Josep Maria Capdevila.²¹ Tant ho va ser, que, haver-lo d'abandonar —l'agost de 1934—, va produir en ell una mena de ruptura, de la qual mai més no es va refer del tot. Per això, en parlar dels homes del diari, cal posar-lo en el primer lloc.

En Capdevila no tenia, quan el va fundar, cap experiència personal com a periodista. Les qualitats d'ell, i la preparació sòlida, eren les d'un assagista i d'un professor de primer rang. Cal recordar que, en 1929, tenia trenta-set anys. L'entrada en el periodisme el va obligar a una mena d'improvisació ràpida. Per això, d'antuvi, ell es refiava d'alguns dels companys que van començar amb ell la feina del diari. Un guany en la concisió li va permetre de publicar ben aviat articles excel·lents. Però així que es deixava anar se li convertien en capítols, breus i tot, d'una sèrie. Era una manera d'escriure que sempre li va agradar. I la va fer servir en molts dels textos que publicava per a encapçalar la «Pàgina del treball». Cal dir que no divagava gens. Si bé hi havia aspectes de la realitat sociològica que encara no els havia estudiats a fons, sempre sabia què volia dir. Per això, en uns temps que aquests temes —no he pas d'excloure l'ambient catòlic— eren plantejats amb molta

20. J. BENET, *El doctor Torras...*, ps. 15-17. També, J. MASSOT I MUNTANER, *op. cit.*, que ho comenta.

21. J. M. CAPDEVILA, *Del retorn...* Pròleg de Fermí Vergés. També, M. SERRAHIMA, *Josep Maria Capdevila*, ed. cit.

imprecisió, per força el que ell deia havia de produir una forta impressió de novetat.

El fet d'escriure en el diari va tenir una altra conseqüència important. Escriptor disert, sabia també ser agut, i fins feridor. Després li dolia, i ell mateix deia: «De vegades, la ploma se'm torna bisturí...» Bé, doncs; va ser ell el qui —ajudat, no dic pas que no, per en Junoy— va imposar en el diari un to de cortesia conciliadora que, mentre va dependre d'ell, no va perdre mai. Personalment, li dec —i no sóc pas l'únic— no haver-me deixat caure mai en l'escriptura pamfletària. Passats molts anys, en un acte celebrat després de la mort d'en Capdevila, un company procedent d'un camp molt diferent —el bon amic Vicenç Bernades, de «La Humanitat»—, deia que el nivell de cortesia adoptat per «El Matí» havia influït, en aquella època, tota la premsa catalana. Si tenim present el to en el qual, anys abans, havien estat portades les polèmiques de premsa —i, ben marcadament, en la catòlica—, esdevé comprensible que aquest to produís una impressió de novetat i de respecte.

De l'equip inicial, el primer que va desaparèixer va ser en Joan B. Solervicens. Home de lletres admirable, no era, rotundament, un periodista. S'havia compromès a escriure una columna diària i no se'n va sortir. I, de mica en mica, el periodisme el va deixar d'interessar. Era un excellent company, però allò no era per a ell.

El doctor Cardó sí que ho era, un periodista. Un gran periodista nat. Combatí i, en tot cas, bon polemista. I, alhora, eloqüent, amb una brillantor que sabia portar temes difícils fins a la comprensió dels lectors. De vegades se m'ha acudit de pensar que, essent com era un orador més aviat mediocre, potser quan prenía la ploma li venia una pruíja de fer sentir als lectors l'estremiment que li hauria agradat de fer arribar amb la veu a un auditori. Glossador, amb més o menys llibertat, de les doctrines de Torras i Bages, s'interessava pels problemes socials —més pels «deures» que per l'estudi de les «solucions»— i encara avui els seus llibres conserven, i no pas sense motiu, un públic de lectors. Però o era fàcil d'ajustar-lo a uns criteris collectius ni a la temptativa de precisar unes tendències per al diari. Potser, en uns certs moments, seria possible de retreure-li com un defecte alguna cosa que en un periodista podia haver estat una qualitat: el do de fer servir, en un article, idees i fets essencials de la vida i de la realitat, però utilitzats només per reforçar l'eficàcia de les conclusions a les quals volia arribar en aquell text concret. El fet esdevé més important si ens adonem que les matèries que ell solia tractar es referien a temes d'apologetica, de pastoral i de doctrina social cristiana, que no és prou del cas

de tractar com a simples mitjans. Tot plegat, queda, ja ho sé, una mica imprecís. Però, fos com fos, va produir unes topades terribles amb en Capdevila. I, en el curs de l'any 1931, el doctor Carles Cardó va anar abandonant el diari.

En la primavera d'aquell mateix any, també en va sortir en Josep Maria Junoy. No cal que parli de l'home, perquè d'altres n'han parlat i més bé que jo no ho faria.²² Havia posat en la creació del diari una il·lusió immensa. Però era massa sensible per contribuir a orientar-lo. No era, diríem, un periodista de dedicació plena, i el que sabia expressar més bé eren, precisament, les reaccions de la pròpia sensibilitat. I un diari s'ha d'enfrontar amb tantes menes de coses! El preocupaven molt les maneres de dir —més o menys d'acord amb un llenguatge dins de la línia «noucentista»—, i recordo, per exemple, que em va retocar dos o tres articles, potser perquè hi feia servir alguna imatge una mica adozenada, però sobretot perquè, en lloc de ser escrits en tercera persona, ho eren en primera... Aviat, doncs, es va anar limitant a la seva secció, «Carnet de les arts», i a la feina de perfilar la composició del diari, en la qual excel·lia; l'empremta del seu bon gust hi va quedar marcada fins a la fi. Potser en aquelles hores decisives d'abril de 1931 —quan, a més, en Capdevila, malalt, era al sanatori—, va passar alguna mena de crisi. Fos com fos, i d'aquella manera esmunyedisca que sovint és la dels hipersensibles a l'hora de les decisions importants, en Junoy va deixar el diari. El càrrec de crític d'art va ser confiat a Josep F. Rafols, gran amic d'ell, amb l'esperança que contribuiria a fer-lo tornar. De fet, va mantenir intactes totes les amistats, però no va tornar més. D'aquell grup fundador, només quedava en Capdevila.

He dit que aleshores va pujar la importància, dins del diari, d'en Pugès i d'en Romeva. De fet, en Manuel Pugès, redactor en cap —i tot i que potser ningú no hi va escriure tant com ell—, és el gran desconegut d'«El Matí». La raó és clara; el que més hi escrivia eren els articles editorials —els «davantals»—, i, com és del cas, no els signava. Sempre sabia dir, exactament i amb tots els matisos que calien, allò que el diari havia de dir. N'és un exemple l'editorial que va publicar del dia 15 d'abril de 1931, en el moment de la proclamació de la República: «Respirem amb satisfacció... Ha sorgit un poder legítim, perquè és fill d'una clara designació del poble... Qui ens ha llegit des de la nostra primera edició, ja sabrà com pensàvem en qüestió de règim polític... Salutem aquest adveniment,

22. J. M. CAPDEVILA, *Del retorn... i Eugeni d'Ors*. També, Josep PLA, *Homenots*, Cinquena sèrie (Barcelona, Selecta, 1960).

i ho fem de cor, perquè no ens hi sabríem sentir incompatibles... De les persones que exerceixin el poder, nosaltres no n'hem de judicar el color, sinó els actes... La república —el nom ja ho diu: cosa pública—, ha de ser, naturalment, de tots. Però, per tant, també nostra.» Pocs articles publicats en el país han fet tant de forat com aquest. Escrivia bé, en Fugès... Més tard, vinguda l'època crítica, va anar essent condicionat i, a la fi, arraconat; només li deixaven les feines materials. L'esperit es mantenia ferm, però el cos no ho va suportar. Va morir, materialment en els meus braços, el 18 de febrer de 1935.

D'en Pau Romeva, se n'ha parlat més —si bé no tant com es mereixia— en tant que va ser, més endavant, diputat al Parlament de Catalunya i hi va votar a favor de la Llei de Contractes de Conreu. Era un escriptor i es va encarregar aviat de mitja columna diària, que titulava «De dia en dia». Va escriure molts articles importants. En recordo un d'excellent, que titulava *Els sants del tristíssim cinquè*, en el qual posava en relleu la vida dels pobres en aquells barris que s'ha vien fet famosos com un centre gairebé internacional del vici. El que molts ignoren és que també era un orador excellent; no pas brillant, però en tot cas d'una coherència i una precisió excepcionals.²³ Havia iniciat, en el diari, el camí que l'hauria pogut portar a fer-hi un paper importantíssim. Però, després, amb el contraatac dels elements de dreta —el que va produir la sortida d'en Capdevila—, hi va ser boicotejat amb l'excusa del càrrec polític. Va haver d'escriure sobre temes més anodins, i encara amb el pseudònim «*Rocattallada*». En 1936 —amb mi i uns pocs més— va intentar la reconquesta del diari. Però ja no hi vam ser a temps.

Podria parlar d'altres noms de col·laboradors del diari. Crec, així i tot, que he esmentat els més importants; si més no d'entre els qui el van fer, per camins diversos, tal com avui el veiem. Però, si n'he parlat com d'una experiència personal, bé cal que recordi aquí que jo també hi escrivia. I no pas poc! En les bones èpoques, hi vaig publicar editorials sense signar, i articles sobre temes polítics i d'altres menes. La meua feina principal hi va ser, però, la crítica literària: més de dos-cents cinquanta articles. I potser val la pena que parli de com anava, aquest aspecte.

Ho dic perquè, avui, no tenim ni la més petita idea del que eren, en aquells temps, les

reserves d'una societat que es manifestava pudibunda fins quan no ho practicava. Això pas sava amb gent dels més diversos estaments i de maneres de pensar ben diverses. De fet, en una gran part de la gent que ens llegia. I, en aquest aspecte, en Capdevila era, per tendència, més aviat exigent. A més, existia per a un diari oficialment catòlic un altre obstacle seriós, avui pràcticament oblidat: l'«*Índex dels llibres prohibits*». Cal dir que, per aquesta banda, en Capdevila era més liberal. Però sempre hi havia qui no ho era i ens retreia qualsevol infracció. En la primera etapa, tot això em va produir força preocupacions i contrarietats, de les quals és fàcil de trobar el rastre en alguns articles meus amb els quals —bé ho he de dir— no estic gens d'acord. Més endavant —i, en part, potser perquè hi vaig anar tenint més traça— ho vam anar resolent. Crec que el record d'aquests aspectes pot contribuir a orientar un lector actual sobre la manera com era vist, en aquells temps, un «diari catòlic». També he de dir que potser vaig contribuir, en d'altres moments, a accentuar l'aire obert i, diríem, europeu, que en Capdevila volia aconseguir per al diari. Tant de bo que no m'equivoqui!

En aquesta feina, em va ajudar molt un altre amic inoblidable, Ramon Esquerra. Quan el vaig portar al diari, li vaig fer present aquesta mena de dificultats que ara deia —caí dir que, en venir-hi ell, s'havien atenuat bastant—, i ell, lleial com era, em va autoritzar perquè li retoqués, en aquest sentit, i sen se ni tan sols dir-li-ho, els articles que m'en viaria. No tinc present d'haver-ho fet. Els comentaris que ell feia a llibres francesos i sobretot anglesos van donar més relleu a la nostra secció.²⁴ I ell va ser per a mi un company i un amic inoblidable. Va morir al front d'Artesa de Segre, el 1938.

7.

No m'he proposat d'escriure la història d'«El Matí». Però les moltes referències que he fet a les darreres etapes del diari m'obligen ara a donar-ne una notícia breu.

El problema es va precisar quan les campanyes al volt de la Constitució de la República es van condensar en la revifalla de les «dretes» i en el resultat de les eleccions de novembre del 1933. Cal tenir present el pes que el diari havia tingut en la creació d'Unió Democràtica de Catalunya, el 1931.²⁵ En Romeva i jo ens hi vam apuntar, i també, sense

23. Consulteu *Història de la Unió Democràtica de Catalunya*, tesi doctoral d'Hilari RAGUER, i *Conèxions*, de M. SERRAHIMA, tots dos de pròxima publicació. També, X. TUSELL, *La democràcia cristiana en Espanya*, vol. II. (Madrid, Edicusa, 1974).

24. Dels articles que hi publicava, n'hi ha bastants que, retocats i completats, van aparèixer en el seu llibre *Lectures europees* (Barcelona, Publicacions de «La Revista», núm. 135, 1936).

25. Vegeu les obres citades d'H. RAGUER i X. TUSELL.

soroll, en Pugès. I fins en Capdevila —que com a director del diari va creure que no hi havia d'entrar—²⁶ hi va donar alguna conferència. Tota la gent de «dreta» del diari ens hi va encoratjar. Però després, canviats els temps, ens ho van tirar en cara. Mentrestant, com a resultat d'una renglera d'articles publicats a «El Matí» per mossèn Albert Bonet, havia nascut també la Federació de Joves Cristians de Catalunya.²⁷ Però com que havia nascut «apolítica», no feia tanta nosa entre aquella gent; les topades, les va haver de tenir amb unes certes jerarquies eclesiàstiques, enfront de les quals era defensada pel cardenal Vidal i Barraquer.

Bé, doncs; la imprecisió del programa inicial del diari —de la qual ja he parlat— donava unes certes armes a un grup important d'accionistes, que se sentien al costat de la rescuda de les «dretes». El «diari catòlic» havia de ser —deien— «apolític». De fet, el que volien era que els féssim el joc... I quan Unió Democràtica es va moure, i, sobretot, quan en Romeva va defensar la Llei de Contractes de Conreu, els qui ens havíem inscrit al nou partit vam esdevenir sospitosos per a ells. Cal tenir també present que molts d'aquells elements provenien de l'Obra dels Exercicis del pare Vallet, que havia iniciat en aquella hora la regressió de la qual he parlat. La campanya de la CEDA —no pas apolítica!— per fer-se una clientela a Catalunya va acabar de reblar el clau.

Les armes que van utilitzar —no vull parlar dels «cops baixos»— van ser, amb el predomini econòmic, la manca de salut d'en Capdevila, que no li permetia de controlar el diari amb prou eficàcia. Així ens van anar arraconant. A mitjan 1934, l'equip d'en Capdevila havia perdut el domini del diari. A ell no el podien treure; els estatuts de la socie-

tat el defensaven. Però aquella invasió, i una altra malaltia, el van decidir a anar-se'n. Em parlava, en una carta, de la situació a la qual aquell gent havien portat el diari; que «ja no el podia sofrir!» També parlava de «preparar una actuació més lliure i decidida i eficaç en el nostre sentit». El dia 26 d'agost de 1934 va sortir del diari. Jo en vaig sortir amb ell i amb alguns altres companys de la redacció.²⁸

Al cap d'un any, el diari anava, en l'aspecte econòmic, més malament que mai. Era clar que la culpa del desori econòmic era d'ells i no pas nostra. El president de la societat, Vicenç Vidal i Casacuberta, se n'adonava, i va voler rectificar. Va confiar el diari als elements directius de la Federació de Joves Cristians. Em va cridar, i em va demanar que hi tornés, amb el propòsit de fer-hi venir també, un dia o altre, en Capdevila. De moment, potser, a la «Pàgina del treball». D'acord amb ell i amb en Romeva —en Pugès ja havia mort—, hi vaig tornar en començar el 1936. El to dels qui encara tenien el diari a les mans els havia portat a una campanya quasi frenètica a favor del Front de Dretes. Passades les eleccions, el triomf de les esquerres ens facilitava una mica el camí. Però hauria calgut reorganitzar-ho tot. I els qui ho haurien pogut intentar emprenien, un cop més el camí de l'apologia incondicionada de Torras i Bages... Així i tot, el nostre grup aconseguia uns certs guanys. En aquella hora, amb en Romeva, ja havíem establert el contacte amb Emmanuel Mounier i amb «Esprit». Sabíem més bé el que volíem. Vam arribar a fer unes primeres passes.²⁹ Però, molt aviat, va venir el daltabaix. I «El Matí» va desaparèixer definitivament.

MAURICI SERRAHIMA

26. J. M. CAPDEVILA, *Del retorn...*, p. 65.

27. Publicats després en un volum, *Un viatge de cara als joves* (Barcelona, Publicacions del Secretariat de Joventut, 1931).

28. M. SERRAHIMA, *Josep Maria Capdevila*, ps. 58-65.

29. *Ibid.*, ps. 67-76.

Sobre la poesia de Bartomeu Rosselló-Pòrcel (1913-1938), per Antoni-Lluç Ferrer

A cura de Salvador Espriu i publicada per l'Editorial Moll de la Ciutat de Mallorca ha aparegut, el 1975, la segona edició de l'*Obra poètica*¹ de Bartomeu Rosselló-Pòrcel.

1. Bartomeu ROSELLÓ-PÒRCEL, *Obra poètica*, 2a. ed. a cura de Salvador ESPRIU. *Nota editorial. Proemi* (1974) i *Proemi* (1949) de Salvador ESPRIU. (Ciutat de Mallorca, Editorial Moll, Col·lecció "Balanguera", 14, 1975).

D'aquest volum que, com veurem, no és una mera reedició, caldria destacar-ne abans de tot la seva innegable oportunitat. En efecte, exhaurida fa temps la primera edició,² ve a

2. Bartomeu ROSELLÓ-PÒRCEL, *Obra poètica. Proemi* (1949) de Salvador ESPRIU. *Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Esbós biogràfic* de Miquel Dolç. Edició autoritzada i revisada per Salvador Es-